

Advies betreffende de leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs TSO en BSO

1 Situering

Al heel wat jaren is er een maatschappelijke ontwikkeling vast te stellen in de richting van een bestendige interactie tussen het onderwijs en het arbeidsmilieu.

'Onderwijs en opleiding' moeten beter afgestemd worden op 'Arbeid'. Deze tendens is terug te vinden op alle niveaus van onderwijs en opleiding en in alle sectoren. Specifiek voor de technische opleidingen van het voltijds secundair onderwijs gaf de Staten Generaal van 20 maart 1993 een belangrijke impuls. De betrokken partijen verklaarden zich bereid tot samenwerking, met als concrete werkpunten, onder andere, grotere inspanningen voor de toewijzing van leerlingenstages en promotie van stages, cursussen en seminars voor leraars.

Het is vanzelfsprekend dat leerlingenstages steeds een meerwaarde moeten betekenen voor het curriculum. Ze dienen plaats te vinden in omstandigheden en leeromgevingen die leerervaringen garanderen.

2 Beknopte inhoud

Sinds september 1998 is 'Leerlingenstage' één van de hoofdprioriteiten van de Afdeling TSO-BSO van de Vlaamse Onderwijsraad. 'Stageproblematiek' werd besproken in de 13 sectorcommissies van de Raad Secundair Onderwijs van de Vlor en in 4 aanvullende werkgroepen. Het werkdocument '*Leerlingenstages in het TSO en BSO*', dat de huidige situatie in al haar aspecten beschrijft, was hierbij de leidraad. Deze besprekingen hebben geleid tot de formulering van een aantal knelpunten.

Ook de scholen werden bevraagd. Voor alle studierichtingen werden het volume en de organisatievorm van de leerlingenstages in kaart gebracht.

Een eerste deeladvies werd in september 1999 aan de minister overgemaakt. Het handelt over 2 knelpunten, één knelpunt rond 'De toepassing van de Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemer bij de uitvoering van hun werk' en één knelpunt rond 'De schemerzone tussen de onderwijsreglementering en de arbeidswetgeving'.

Een tweede deeladvies handelt over 'Het begrippenkader met betrekking tot de leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs'. Het werd in december 1999 overgemaakt.

Dit advies bundelt alle aandachtspunten van de leerlingenstages¹. De Afdeling TSO-BSO is van mening dat de scholen - vrij van belastende regelgeving en administratie - autonoom, maar samen met de betrokkenen en de lokale overlegorganen, een degelijk voluntaristisch

¹ De eerder uitgebrachte 'Deeladviezen' betreffende 'Knelpunten' en het 'Begrippenkader' worden toegevoegd als bijlage 1 en 2.

stagebeleid moeten voeren. De leerling-stagiair en zijn leerproces staan hierbij centraal en de leerlingenstage wordt uitgewerkt als een volwaardige integrerende werkvorm. Dit advies behandelt de daarbij behorende aandachtspunten.

3 Visie op leerlingen stages

De overtuiging dat aanvullende praktijkervaring het best in een reële arbeidssituatie opgedaan kan worden, wordt bevestigd door het lappendeken van 'leerlingenstages', 'kennismakingsstages', 'werkervaringen', 'leercontracten' en andere formules. Ze hebben allen de bedoeling de aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt in de hand te werken.

In het voltijds beroeps- en technisch onderwijs maakt de leerlingenstage méér en méér een wezenlijk deel uit van de opleiding. Wanneer leerlingenstages zich opdringen vanuit een opleidingsprofiel of vanuit de wetgeving die de toegang tot het beroep regelt is het vanzelfsprekend dat de scholen ze kunnen organiseren.

Op voorwaarde dat leerlingenstages een meerwaarde betekenen voor de opleiding, ligt het voor de hand dat ze in alle studierichtingen van de derde en de vierde graad TSO en BSO georganiseerd kunnen worden.²

Per studierichting wordt de algemene -, de technische -, de praktische vorming en de leerlingenstage als één geheel gezien. In haar pedagogisch concept verantwoordt de school de eigen visie. Dit betekent dat de leerlingenstages moeten aansluiten bij de vorming op school en dat de doelstellingen van de leerlingenstages onderdeel uitmaken van de leerplandoelstellingen.

De extra dimensie van de leerlingenstages is de begeleide kennismaking met de realiteit van de sociale, industriële en economische wereld vooraleer de jongere professioneel van start gaat. Leerlingenstage biedt hem de gelegenheid zijn verworven kennis en vaardigheden te toetsen, toe te passen en uit te bouwen. Daarnaast biedt deze kennismaking ook een unieke kans voor de onontbeerlijke waarde- en attitudevorming, eigen aan het werkmilieu.

De leerbegeleiding wordt, in samenspraak, waargenomen door beide partners, namelijk de school en de stagebiedende instelling. De leerling-stagiair en *zijn* individueel leerproces staan hierbij centraal. Eén en ander betekent dat de organisatie van leerlingenstages een samenwerkingsmodel impliceert met drie betrokken partijen. De respectievelijke verwachtingen kunnen daarbij verschillen.

De leerling-stagiair verwacht dat de leerlingenstage hem vertrouwd maakt met de realiteit van het beroep en dat hij meer inzicht verwerft in zijn persoonlijke capaciteiten. Ook verwacht hij vlotter te kunnen instromen op de arbeidsmarkt. Van de leerling-stagiair mag men een groot potentieel verwachten, maar hij maakt tijdens de leerlingenstage ongetwijfeld een intens leerproces door.

De organisatie die de stagemogelijkheid aanbiedt verwacht dat de leerlingenstage de overgang van school naar werk zal versoepelen. Zij veronderstelt bovendien dat de leerlingen beter voorbereid worden op technologische evoluties en veranderingen in de

² Leerlingenstages kunnen ook georganiseerd worden in de nog bestaande 3de jaren van de tweede graad BSO.

arbeidsorganisatie.

Ook al is het leerproces prioritair, toch zal leerlingenstage aanleiding geven tot deelname aan arbeidsprestaties en mogelijk ook tot personeelswerving. Dit laatste aspect zal, uit respect voor de jongere, bij nadrukkelijke voorkeur, uitgesteld worden tot na de studiebekrachtiging.

De school organiseert leerlingenstage in een opleiding met de verwachting dat deze er een meerwaarde aan geeft. Stageplaatsen zijn leeromgevingen in het werkmilieu. De organisatie van leerlingenstages resulteert in een flexibel netwerk van relaties tussen de school en het beroepsleven, wat op zijn beurt wederzijdse uitwisseling mogelijk maakt van nuttige informatie over het stagegebeuren, maar ook over nieuwe noden en behoeften, strekkingen en werkmethodes.

Het is overduidelijk dat de organisatie van leerlingenstage veelomvattend is, gesteund moet zijn op een doordacht concept, samenwerkingsvormen vereist en bij de realisatie een goede opvolging vergt. Daarbij is de organisatie van de leerlingenstages onderworpen aan de onderwijsregelgeving. De leerling-stagiair wordt gelijkgesteld aan de werknemer en is onderworpen aan onderwijs- en arbeidsregelgeving.

4 Doelstellingen van de leerlingenstage

De leerling-stagiair staat centraal, o.a. volgende stagedoelstellingen bepalen het leerproces:

- De leerlingen confronteren met hun toekomstig werkmilieu en met de volle realiteit van het beroep. In het kader van studie- en beroepsoriëntatie kennismaken met meerdere belangrijke werkvelden.
- Het leren toepassen van hun op school verworven kennis, vaardigheden en attitudes door het verrichten van arbeid in concrete arbeids- en cliëntsituaties.
- Het leren ontdekken door de leerlingen van eigen kwaliteiten en tekorten (zelfkennis, -evaluatie, -kritiek) en het nut doen inzien van de door de school bijgebrachte basiskennis.
- Het bevorderen van de groei naar volwassenheid en zelfstandigheid.
- Het ontwikkelen van verantwoordelijkheidsbesef en het bevorderen van sociale vaardigheden en attitudes, die professioneel belangrijk zijn, in het bijzonder het kunnen functioneren in teamverband en het ontwikkelen van een vriendelijke en functionele communicatie in de omgang met collegae en klanten.
- Het leren gebruiken van de laatst ontwikkelde gereedschappen, apparaten, machines en technologieën, die in de school niet steeds voorhanden zijn.
- Het bijbrengen van werkomgevinggebonden methodes en technieken die in de school, wegens haar kleinere schaal, niet kunnen worden aangeleerd.
- Het leren rekening houden met de factoren werktijd en werkuren, tempo, efficiëntie, productiviteit, cliëntgerichtheid en kwaliteitszorg.
- Elementair inzicht verwerven in de dagelijkse praktijk op het vlak van organisatie, beheer, inrichting en dergelijke.

5 Begrippenkader

Het Deeladvies over het 'Begrippenkader' werd goedgekeurd door de Afdeling TSO/BSO op 17 december 1999 en werd reeds aan de minister overgemaakt.³

³ Het eerder uitgebrachte deeladvies wordt toegevoegd als bijlage 2.

6 De visie van de school op leerlingenstages

De leerlingenstage is een veelomvattende werkvorm. Ze verschilt van de klassieke lessen. Het contact met het toekomstig arbeidsmilieu, de betrokkenheid van externen, die samen met de leraars opleiding en vorming geven, de integratie van zo mogelijk alle vakken, de aandacht van de persoonlijkheid en de ontwikkeling van arbeidsattitudes maakt van de leerlingenstage een integrerende werkvorm. Wanneer de school van oordeel is dat de opname ervan een meerwaarde geeft aan de opleiding - een aanvulling en een verdieping - dan maakt zij de bewuste keuze leerlingenstages op te nemen in het curriculum.

De Afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de visie op de leerlingenstage ingebed wordt in het pedagogisch concept van de onderwijsinstelling. De leerling-stagiair en zijn leerproces staan centraal. Met externen, die met het oog daarop in het curriculum betrokken worden, wordt niet vrijblijvend gewerkt. Eens de keuze gemaakt impliceert het voor de school de uitwerking van een leerlingenstagebeleid en de uitbouw van een netwerk van organisaties die leerlingenstages aanbieden.

Het is uiterst belangrijk de visie van de school op de leerlingenstages op te stellen. Dit is weliswaar geen doel op zich. Ze vormt de basis voor een degelijk stagebeleid. De visie op de leerlingenstages schept klaarheid en coherentie bij de communicatie tussen de leerling-stagiair en zijn ouders, de stagebegeleider, de stagegever, de stagementor, de directie van de school en de overheden. Jaarlijkse evaluatie ervan garandeert kwaliteitsbewaking van het gevoerde leerlingenstagebeleid.

In de visie zijn de doelstellingen van de leerlingenstage terug te vinden. Zij maakt duidelijk hoe leerinhouden en stage-opdrachten op elkaar worden afgestemd. De visie vermeldt de criteria die de school hanteert bij de keuze van de kandidaat-stagegevers, zij vermeldt de initiatieven voor de samenwerking met stagegevers en stagementoren en de wijze waarop de school steeds bereikbaar is.

De principes, die worden gehanteerd voor de organisatie van de leerlingenstages, voor de organisatie van de begeleiding, voor de behandeling van afwezigheden van de leerling-stagiair en voor evaluatie van de leerlingenprestaties, zijn eveneens terug te vinden in de visie.

7 Inhoudelijke en organisatorische aandachtspunten

7.1 Keuze van de organisatievorm van de leerlingenstage

De Afdeling TSO-BSO stelt dat de school de organisatievorm van de leerlingenstages kiest op basis van studiejaar, studierichting, infrastructuur op school en overleg met de stagegevers. De school maakt de keuze blok- of alternerende leerlingenstage, maar ze kan ook binnen één schooljaar beide vormen gecombineerd organiseren. Bij de alternerende stage is het noodzakelijk dat er op zijn minst met halve dagen gewerkt wordt. De gekozen organisatievorm mag geen hinderpaal vormen voor het bereiken van de leerplandoelstellingen.

7.2 Voorbereiding van de leerlingenstage

Indien de school oordeelt dat de leerlingenstage een meerwaarde geeft aan de opleiding van hun leerlingen, wordt ze opgenomen in het curriculum. Het bereiken van de doelstellingen

van de leerlingenstage is in sterke mate afhankelijk van de zorgvuldige voorbereiding van de verschillende aspecten van de leerlingenstages, met name

- de organisatorische voorbereiding van de leerlingenstage;
- de inhoudelijke voorbereiding van de leerlingenstage;
- de voorbereiding van de leerling-stagiair en zijn ouders;
- de betrokkenheid van het schoolteam.

7.2.1 De organisatorische voorbereiding van de leerlingenstage

De Afdeling TSO-BSO beveelt aan de stagecoördinatie aan één - zo nodig meerdere stagecoördinator(en) - toe te wijzen. De stagecoördinatie omvat de concrete uitwerking van de visie op de leerlingenstages in een stagebeleid. De stagecoördinator is verantwoordelijk voor het organisatorisch en administratief beheer van de leerlingenstages. De coördinerende taken omvatten de ontwikkeling van 'public-relations' met de (kandidaat-)stagegevers en de opstelling van een lijst van stagegevers, eigen aan de school. (In de eerste fase kunnen hiervoor verschillende hulpmiddelen gebruikt worden, persoonlijke contacten, stagegevers aangebracht door leraars of ook door leerlingen, lijsten van kandidaat-stagegevers opgesteld door de sector, stagedatabanken op ICT basis.) De planning van de leerlingenstage in de globale schoolplanning en het algemeen stagedossier behoren ook tot de opdracht van de stagecoördinator. De stagecoördinator zorgt voor een jaarlijkse evaluatie door alle betrokken partijen en in al haar aspecten. De nascholing 'Management voor leerlingenstages' is een aanbeveling ter ondersteuning van de stagecoördinator.

7.2.2 De inhoudelijke voorbereiding van de leerlingenstage

De Afdeling TSO-BSO ziet de inhoudelijke voorbereiding als een opdracht voor het lerarenteam, in het bijzonder voor de stagebegeleiders. Zij beveelt aan dat een lijst reële arbeidsposten wordt opgemaakt, een lijst van stageactiviteiten en een stageattitudelijst. De school dient met de nodige omzichtigheid te werk te gaan. Stagegevers en reële arbeidsposten moeten voldoen aan de gestelde criteria. Ze moeten inhoudelijk complementair zijn en een progressief leerproces mogelijk maken.

Een goede stageplaats, arbeidspost moet minimaal voldoen aan volgende criteria:

- de stageplaats moet activiteiten bieden / goederen produceren / diensten verlenen die aansluiten op het leerplan en voldoen aan de visie op de leerlingenstage;
- er moet geactualiseerde uitrusting, apparatuur en technologie beschikbaar zijn; stageplaatsen moeten voldoen aan de geldende regelgeving waar deze van toepassing is;
- het aantal stageplaatsen per stage-biedend bedrijf moet beperkt zijn zodat leerling-stagiairs goed begeleid kunnen worden; om dezelfde reden moet het aantal leerling-stagiairs per stagebegeleider en per stagementor beperkt blijven;
- de stage-activiteiten moeten aansluiten op de schoolopleiding en de leerling-stagiair mag niet worden behandeld als een gewone werknemer; leerling-stagiairs kunnen geenszins ingezet worden als goedkope werkkrachten of als klusjesmannen;
- de leerlingenstage is geen doel op zich; het is een pedagogisch-didactisch middel in het kader van de opleiding en vorming die de leerling-stagiair geniet, op school en in het stage-biedend bedrijf;
- de stageplaats moet binnen een redelijke afstand van de woonplaats van de leerling-stagiair liggen, tenzij een oplossing kan gevonden worden voor een verafgelegen stageplaats (bijvoorbeeld: een logement of gezamenlijke verplaatsing met de werknemers);
- de stagegever moet een pedagogische begeleiding kunnen garanderen; de stagementor

moet een bekwaam medewerker en de vertrouwenspersoon zijn voor de leerling-stagiair; hij moet vanwege het bedrijf tijd en ruimte krijgen voor de begeleiding van de leerling-stagiair;

- de stagegever moet blijk geven van een kwaliteitsvolle visie, deze kan verschillen van de visie van de school, maar de leerling-stagiair moet op de stageplaats ervaren dat men werkt vanuit een doordacht kwalitatief concept;
- de organisatie die de leerlingenstage mogelijk maakt moet, net als de school, voorbeeldig functioneren en moet blijk geven van ethische en deontologische normen en waarden; zij moet aandacht schenken aan het sociaal klimaat en aan de welzijnsreglementering; zij moet voldoen aan de voorwaarden die het beroep regelen, met name de vestigingwet, de exploitatievoorwaarden en de vergunningen;
- stageplaatsen en de stageopdrachten moeten verscheidenheid vertonen en een progressief leerproces mogelijk maken.

Om na verloop van tijd te komen tot een lijst van goede stagegevers, goede reële arbeidsposten, zijn de stagebegeleiders de centrale figuren. Zij hebben, via de begeleiding van de reeds geplaatste leerling-stagiairs, persoonlijk contact met de stagegevers en de stagementoren, zij evalueren de opleiding en vorming die de leerling-stagiair geniet en zij doen tegelijkertijd aan prospectie. De school bouwt stelselmatig haar stagenetwerk op. De afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de stageactiviteitenlijst en de stageattitudelijst opgemaakt worden in samenspraak tussen de stagebegeleider en de stagementor. Deze lijsten worden opgemaakt met de bedoeling een optimaal leerproces te bereiken, waarbij de leerling-stagiair centraal staat en waarbij de begeleiding individueel gebeurt.

7.2.3 De voorbereiding van de leerling-stagiair (en zijn ouders)

De Afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de voorbereiding van de leerling-stagiair op zijn leerlingenstage op school gebeurt door het lerarenteam. De integratie van zo mogelijk alle vakken in de leerlingenstage impliceert dat elke leraar binnen de mogelijkheden van zijn vak, aandacht besteedt aan deze voorbereiding. Deze voorbereiding behandelt aspecten van kennis, vaardigheden en attitudes. Voor de beroepsgerichte vakken is de voorbereiding vanzelfsprekend; deze gebeurt aan de hand van de technische en praktische vakken, bedrijfsbezoeken die in overleg tussen de school en het bedrijf grondig voorbereid worden, gastsprekers.... Voor de overige vakken komen elementen aan bod als veiligheids- en gezondheidsopvoeding, talenkennis, solliciteren, verslaggeving, arbeidswetgeving, milieubewustzijn, en persoonlijke- en arbeidsattitudes zoals betrouwbaar zijn, samenwerken, initiatief nemen en doorzetten....

De school zal aandacht besteden aan de informatie van de leerling-stagiair en zijn ouders. Zij moeten alle praktische informatie krijgen over het verloop van de leerlingenstages. Voor dit voorbereidend werk zorgen de stagecoördinator en de stagebegeleider. Naast de bespreking en ondertekening van de leerlingenstageovereenkomst en het stagerement worden opdrachten gegeven en afspraken gemaakt met betrekking tot het stageschrift. Leerlingen en ouders zullen informatie ontvangen over de uurregeling, de locatie, de verplaatsingen, de begeleiding, de verzekeringsaspecten, de arbeidswetgeving. Het evaluatiekader volgens hetwelk de leerling-stagiair zal beoordeeld worden moet vóór de aanvang van de leerlingenstage duidelijk gemaakt worden aan de leerling-stagiair.

7.2.4 De betrokkenheid van het schoolteam

De Afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de leerlingenstage gedragen wordt door het lerarenteam. Dat impliceert dat praktische en inhoudelijke informatie over de

leerlingenstages van hun leerlingen ter inzage ligt voor alle leraars. De taakverdeling zal verschillen van school tot school en onderdeel uitmaken van het gevoerde stagebeleid. Het is ook vanzelfsprekend dat deze leraars een ruime betrokkenheid uitstralen naar hun leerlingen, ook als leerling-stagiair. Dit stimuleert de integratie van de vakken in de leerlingenstage en de motivatie van de leerling.

7.3 De begeleiding van de leerlingenstage

De keuze van de school om leerlingenstages te organiseren in de opleiding impliceert de organisatie van degelijke stagebegeleiding door de school. De keuze van de stagegever om vorming en opleiding te geven aan de leerling-stagiair door participatie aan de reële arbeidspost impliceert een degelijke stagebegeleiding door de stagegever. Duidelijke afspraken tussen school en stagegever en regelmatig contact en communicatie tussen stagementor en stagebegeleider zijn inherent aan dit gezamenlijk engagement. De begeleiding dient zowel een element van procesbegeleiding als een element van productbegeleiding te bevatten. De leerling-stagiair zal aangespoord worden tot reflecterend handelen.

7.3.1 De begeleiding van de leerling-stagiair door de school

De Afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de stagebegeleiding in uren, rekening houdend met de reële belasting en zonder weddenverlies, wordt toegewezen aan de leraar, die lesgeeft aan de betrokken leerlingen en die een lesopdracht heeft die nauw aansluit bij de activiteiten op de reële arbeidspost.

De stagebegeleider bezoekt geregeld de reële arbeidspost, observeert de leerling-stagiair en voert zonodig een functioneringsgesprek waarvan een schriftelijke neerslag wordt gemaakt. Het is noodzakelijk dat de stagebegeleider voeling heeft met de sector en de evolutie ervan kan volgen. Om de kwaliteit van de stagebegeleiding te garanderen is het nodig dat stagebegeleiders permanente vorming kunnen genieten.

Aanvullende begeleidingstaken, al dan niet op de reële arbeidspost, kunnen opgenomen worden door andere leden van het schoolteam. De school maakt hierover interne afspraken; ze baseert zich hiervoor op haar visie op de leerlingenstages en informeert zonodig de stagegevers.

7.3.2 De begeleiding van de leerling-stagiair door de stagegever

Op de reële arbeidspost wordt de leerling-stagiair begeleid door de stagementor. Hij maakt de leerling-stagiair wegwijs, maakt hem vertrouwd met de werknemers en de werkpost, begeleidt hem individueel bij de aanpassing aan de huisstijl en de omgangsvormen en bij de taken die hij toegewezen krijgt. Als vertrouwenspersoon verleent hij bijstand aan de leerling-stagiair.

De afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de taak van stagementor wordt toegewezen aan een werknemer met pedagogische vaardigheden en dat de sectoren mogelijkheden bieden tot specifieke scholing en professionalisering van de stagementoren. Diezelfde personen kunnen eveneens een rol spelen in de opleiding en vorming van het personeel van de stagegever zelf.

7.4 Evaluatie van de leerlingenstage

7.4.1 Evaluatie van de prestaties van de leerling-stagiair

De gedeelde verantwoordelijkheid bij de opleiding en vorming van de leerling-stagiair op de reële arbeidspost en de dubbele begeleidingsopdracht van de leerling-stagiair, impliceren een gezamenlijke beoordeling van de resultaten.

De afdeling TSO-BSO beveelt een permanente evaluatie aan van de prestaties van de leerling-stagiair door zowel de stagementor als de stagebegeleider. Beiden hebben geregeld een functioneringsgesprek met de leerling-stagiair, waarin geëvalueerd en bijgestuurd wordt. Voor deze tussentijdse evaluaties beveelt zij uniforme, gebruiksvriendelijke evaluatiedocumenten aan, waarin kennis, vaardigheden en attitudes hun plaats vinden en waarop duidelijk vermeld staat dat het een 'leerlingenstage' betreft, die kadert in het voltijds secundair onderwijs.

Beide begeleiders zullen de leerling-stagiair ook aanzetten tot zelfevaluatie. Dit kan in een eigentijds en democratisch functioneringsgesprek. Zelfreflectie en zelfevaluatie is ook schriftelijk mogelijk in het stageschrift.

De eindevaluatie gebeurt in samenspraak tussen stagementor en -begeleider. Zij baseren zich op de documenten van de permanente evaluatie (tussentijdse evaluaties, verslagen, zelfreflectie van leerling-stagiair, stageschrift en eigen ervaringen). In een gezamenlijk overleg kan de stagementor zijn bemerkingen verwoorden. De eindverantwoordelijkheid ligt bij de stagebegeleider, die het eindverslag opmaakt over de kennis, de vaardigheden en de attitudes, waarvan de leerling-stagiair blijkt geeft op zijn leerlingenstage. In overleg met de stagementor kent hij punten toe. Het geheel wordt afgerond met een gesprek tussen de drie betrokken partijen, de leerling-stagiair, de stagementor en de stagebegeleider.

Het is een vanzelfsprekendheid dat de prestaties van leerling-stagiair in de eindjaren verrekend worden als onderdeel van de geïntegreerde proef, vermits leerlingenstage een geïntegreerde vorming bij uitstek is.

7.4.2 Evaluatie van de visie en het stagebeleid

Leerlingenstage is een complexe werkvorm. Ze is vakoverschrijdend, en er worden interne en externe partijen bij betrokken. De visie van de school op de leerlingenstages vergt toetsing aan de dagelijkse praktijk. Het stagebeleid van de school vergt kwaliteitsbewaking en bijsturing. Kwaliteitsbewaking impliceert dat de betrokken partijen bevraagd worden over hun ervaringen.

De Afdeling TSO-BSO adviseert dat de betrokken partijen de gelegenheid krijgen hun ervaringen te formuleren. Een sterkte-zwakteanalyse van het gevoerde stagebeleid wordt opgemaakt. De ervaringen van de leraars, de begeleiders, de stagementoren, de leerling-stagiairs en die van de stagecoördinator zijn allemaal relevant. Organisatorische, inhoudelijke, pedagogisch didactische, administratieve en communicatieve aspecten komen bij de evaluatie aan bod. Aan de hand hiervan kan de school haar visie op de leerlingenstages en de concrete uitwerking tijdig bijsturen. De sterkte-zwakteanalyse hoort bij de stagecoördinatie. Bijsturen is een opdracht voor allen.

Het stagebeleid vereist jaarlijkse evaluatie.

Bijsturingen kunnen betrekking hebben op:

- de voorbereiding van de leerling-stagiairs op de leerlingenstage;
 - de stageactiviteitenlijst, de stageattitudelijst en de afspraken met de mentoren;
 - de wederzijdse begeleiding van de leerling-stagiair;
 - de planning van de leerlingenstages in de lessenroosters of in de jaarplanning van de school;
 - het volume van de leerlingenstages;
 - de stageplaatsen;
 - de lessen op school in functie van de leerlingenstage;
 - de evaluatie van de leerling-stagiair en van de leerlingenstage in zijn totaliteit.
- De Afdeling adviseert dat de scholen feedback geven aan de stagegevers.

8 Bijzondere aandachtspunten

8.1 De leerlingenstage als integrerende werkvorm

De leerlingenstage sluit naar inhoud het dichtst aan bij de beroepsgerichte vorming. Naast de aanvullende praktijkervaring op verschillende reële arbeidsposten, biedt de leerlingenstage ook de gelegenheid om algemene kennis, vorming en attitudevorming geïntegreerd te ontwikkelen.

De leerlingenstage zal gedragen worden door het lerarenteam en zinvol ingekleurd worden met zoveel mogelijk vakken. Het leerlingenstagebeleid tekent de gezamenlijke verantwoordelijkheid uit om, door middel van leerlingenstages, leerplandoelstellingen te bereiken. Daarom wordt dat beleid in overleg opgemaakt. Dit teamwerk is ook van toepassing bij andere integrerende werkvormen, waarmee een link kan gelegd worden, maar die geen leerlingenstage zijn. Dat zijn bijvoorbeeld 'projecten', 'minionderneming', 'leerbedrijf', 'oefenfirma' en 'de geïntegreerde proef'.

8.2 Pedagogisch didactische aanpak op de stageplaats

Organisaties die leerlingenstage aanbieden engageren zich tot deelname in de opleiding en vorming van de jongere. Deelname van deze jongere aan de reële arbeidspost betekent meer dan 'al doende leren'. De werknemer - stagementor, belast met de begeleiding van de leerling-stagiair, heeft daarvoor tijd, energie, geduld, begrip en pedagogische vaardigheden nodig.

De Afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de leerlingenstagegevers voor de begeleiding van de leerling-stagiair, bij voorkeur één personeelslid per leerling-stagiair aanduiden, die voor deze opdracht gemotiveerd is en die voeling heeft met jongeren en met opleiding. De stagegever zal hem voor deze opdracht extra tijd te geven.

Er is nood aan specifieke scholing voor de stagementoren. Deze zal bij voorkeur ingekaderd worden in de bedrijfsopleiding van de organisatie die de leerlingenstage aanbiedt. Omdat stagementor en stagebegeleider beiden de leerlingenstage vanuit een ander gezichtsveld benaderen is wederzijdse ondersteuning en intense samenwerking noodzakelijk, niet alleen bij het opstellen van de stageactiviteitenlijst en de stageattitudelijst, maar ook bij de begeleiding en evaluatie van de leerling-stagiair.

8.3 Leerlingenstage als onderdeel van de geïntegreerde proef

De leerlingenstage is de integrerende werkvorm bij uitstek, waarin zoveel mogelijk aspecten van de opleiding aan bod komen. De geïntegreerde proef kent een invulling, die van school tot school zeer sterk varieert, van summier naar zwaar belastend.

De Afdeling TSO-BSO beveelt de school aan de geïntegreerde proef op een creatief-uitdagende, maar realistische manier op te stellen en de leerlingenstage in de eindjaren op te vatten als een deel ervan. Een afgesproken stageactiviteitenlijst, een afgesproken stageattitudelijst, de integratie van zo mogelijk alle vakken in de leerlingenstage, een gedeelde verantwoordelijkheid op het vlak van voorbereiding, begeleiding en evaluatie, zullen samen met de betrokkenheid van externen, van de leerlingenstage een volwaardig onderdeel van de geïntegreerde proef maken.

De leerlingen moeten tijdig geïnformeerd worden over inhoud van de geïntegreerde proef en het aandeel van de leerlingenstage in het geheel. Zonodig moet de leerling-stagiair in het kader van de geïntegreerde proef tijdig contact kunnen nemen met de stagegever(s). Ook moet de leerling tijdig en volledig ingelicht worden over de wegingsfactoren die bij de evaluatie van de leerlingenstage en van de geïntegreerde proef zullen worden gehanteerd. Na afloop van de evaluaties zal de school alle externe betrokkenen, leerlingenstagegevers en juryleden, informeren over de eindresultaten.

8.4 Voeling van de leraars met de sector

De leerlingenstage wordt begeleid door leraars die lesgeven aan de betrokken leerlingen en die een lesopdracht hebben die nauw aansluit bij de activiteiten op de reële arbeidspost. De evolutie in de meeste sectoren gaat razendsnel en de leraar dreigt de zo noodzakelijke voeling met de sector te verliezen.

De Afdeling TSO-BSO is van oordeel dat de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt voor de leraar een blijvende zorg moet zijn. Levenslang leren omvat daarom ook voortdurend contact en dialoog met de sectoren waarin hun leerlingen na hun opleiding zullen terechtkomen. Lerarenstages met vaktechnische inhoud (bedrijfsstages, uitwisseling leraars - werknemers) en training van sociale vaardigheden (assertiviteit en communicatie) zijn noodzakelijk. Ook in de lerarenopleiding zal er extra aandacht moeten gaan naar het belang van de voeling met de sector, het levenslang leren en de begeleidingsopdracht van de toekomstige leraar.⁴

8.5 Overleg en communicatie tussen school en stagegever, tussen onderwijs en de sectoren

Voor de vorming en opleiding van de leerling-stagiair lijkt overleg en communicatie tussen de school en de stagegever een vanzelfsprekendheid. Toch wijst de praktijk erop dat er tekorten zijn zoals een gebrek aan wederzijdse informatie, persoonlijk contact en gezamenlijk overleg.

De Afdeling TSO-BSO stelt dat de visie op de leerlingenstages, uitgeschreven door de school (zie ook het begrippenkader), het basisdocument is voor de communicatie, onder

⁴ Met verwijzing naar de Vlor adviezen:

'Eigenheid van het TSO', referte TSO-BSO/LVP/ADV/004, 1 juli '97

'Eigenheid van het BSO', referte TSO-BSO/LVP/AVD/005, 12 juni '98

meer, met de stagegevers.

Ook de actieve contacten van directie, middenkader en leraars zijn uitermate belangrijk bij de prospectie voor en de instandhouding van een stagenetwerk en bij een efficiënte samenwerking. Persoonlijke contacten bieden de gelegenheid aanvullende informatie uit te wisselen (inhoud van de leerplannen, bepalingen in het schoolreglement, schoolcultuur...), knelpunten te ontdekken en te signaleren. Een heikel punt is de gebruiksvriendelijkheid, de duidelijkheid en een zekere uniformiteit van de evaluatiedocumenten. De Afdeling TSO-BSO beveelt aan dat de scholen in samenwerking met de pedagogische begeleidingdienst hieraan een oplossing geven.

Leerlingenstagegevers, stagementoren en personeelsleden van de school ontmoeten elkaar bij begeleidingsbezoeken en bij georganiseerde contactmomenten op initiatief van de school of van de sector. Voorbeelden zijn een contactavond, een opendeurdag in samenwerking met een beroepsfederatie en leerlingenstagegevers en subregionale bijeenkomsten waarop leraars worden uitgenodigd. Investeren in deze vormen van communicatie en overleg levert een win-winresultaat op, bestaande uit 'hechte samenwerking en een vertrouwensrelatie'. Mogelijk wordt zo de basis gelegd van een langdurige engagement. Langdurige samenwerking geeft de school en het bedrijf de mogelijkheid om de leerlingenstages inhoudelijk en organisatorisch doelmatig te maken.

De Afdeling TSO-BSO beveelt eveneens aan dat beide partijen de ICT kanalen gebruiken waarover proefprojecten lopen om de samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt te stimuleren. Voorbeelden zijn de 'Contactgids van het Verbond van Christelijke Werkgevers en Kaderleden' en het 'Stage Informatie Systeem van de Kamer van Koophandel en Nijverheid Antwerpen'.

Ook de beroepsorganisaties kunnen een interessante rol spelen in de communicatie tussen onderwijs en de sector. Voorbeelden hiervan zijn:

- ledenlijsten doorspelen om het aanbod aan stageplaatsen te vergroten;
- de kwaliteit van de stageplaatsen evalueren met aandacht voor alle leerling-stagiairs - ook voor deze met minder mogelijkheden - en de kwaliteit bewaken;
- stageplaatsen aanbrengen of aanbevelen;
- medewerking verlenen bij contactdagen;
- stagegevers ondersteunen met informatie over opleiding en vorming;
- stagegevers geldelijk ondersteunen, bijvoorbeeld door de kosten van het arbeidsgeneeskundig onderzoek voor de leerling-stagiair terug te betalen.

De scholen, de inrichtende machten en de sectoren worden aangespoord synergieën te ontwikkelen om dynamische feedback tot stand te brengen tussen opleidingsprofielen en de inhoud van en de visie op leerlingenstages.

9 De onderwijsregelgeving met betrekking tot de leerlingenstages

9.1 Leerlingenstage

De Afdeling TSO-BSO is van oordeel dat leerlingenstage veel meer is dan een vak. Leerlingenstage ziet zij als geïntegreerde vorming passend bij de studierichting. In TSO en BSO studierichtingen vinden leerlingenstages zeker plaats wanneer deze zich opdringen vanuit een opleidingsprofiel, een studierichtingfiche of in het kader van

overheidsreglementering die de toegang tot het beroep regelt. Leerlingenstages kunnen georganiseerd worden in de derde graad van alle TSO en BSO studierichtingen en in de vierde graad van de BSO studierichtingen.⁵

9.2 Leerlingenstageovereenkomst

De Afdeling TSO-BSO adviseert om de leerlingenstageovereenkomst en het -reglement samen te voegen tot één verplicht document. Ook de lijst van activiteiten en attitudes maakt er een integrerend deel van uit. De individuele steekkaart is een onderdeel van het individueel stagedossier en zal geldig zijn voor alle studierichtingen.

9.3 Het gebruik van het begrippenkader m.b.t. de leerlingenstages

De Afdeling TSO-BSO stelt dat de begrippen, opgenomen in het deeladvies over de leerlingenstages in het TSO en het BSO, d.d. 17 december 1999, gehanteerd zouden worden (referte TSO-BSO/HDE/ADV/010).

9.4 Deontologische aandachtspunten

De Afdeling TSO-BSO vindt het belangrijk de volgende deontologische aandachtspunten voor te houden aan allen die bij leerlingenstages betrokken zijn. Zij wenst dat alle betrokken partijen vertrekken van dezelfde uitgangspunten:

- a het belang van het leerproces van de jongere in opleiding en vorming;
- b de zorg om elke aanleiding tot vermoeden van belangenvermenging te vermijden.

9.4.1 Keuze van de stageplaatsen

- De school kan geen stagegever voor haar eigen leerlingen zijn. Een leerlingenstage veronderstelt immers drie betrokken partijen.
- Leerlingenstages kunnen niet plaatsvinden in een organisatie waarvan de zaakvoerder effectief een onderwijsfunctie vervult in de school waar de leerling de opleiding volgt.
- Leerlingenstages kunnen niet plaatsvinden ten huize van de leraars, hun partners, of bloed- of aanverwanten tot en met de tweede graad.
- Leerlingenstages kunnen niet plaatsvinden bij personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of in rechte of in feite de minderjarige leerling-stagiair onder hun bewaring hebben, noch bij een bloed- of aanverwant van de leerling-stagiair tot en met de tweede graad.
- Organisaties die leerlingenstages aanbieden, hebben een kwaliteitsvisie en huldigen ethische normen en waarden die tot voorbeeld strekken.

9.4.2 Toewijzing van de stageplaatsen aan de leerlingen

- Organisaties die leerlingenstages aanbieden, staan open voor alle leerling-stagiairs, ingeschreven in de school. Zij discrimineren niet.

⁵ Leerlingenstages kunnen ook georganiseerd worden in de nog bestaande 3de jaren van de tweede graad BSO.

9.4.3 Vergoedingen

- Aangezien het leerproces prioritair staat worden de prestaties van de leerling-stagiair niet bezoldigd. Eventueel mogen de kosten, eigen aan de leerlingenstage, terugbetaald worden aan de leerling-stagiair.

9.4.4 Voorrang aan de afwerking van de studies

- De leerling-stagiair dient te worden aangemoedigd om zijn schoolloopbaan af te werken. Arbeidsvoorwaarden, aantrekkelijk voor de jongere, kunnen tot beslissingen leiden waarover hij later spijt krijgt. Ongeacht de leeftijd van de leerling-stagiair (minder- of meerderjarig) zal hij op een loyale wijze geïnformeerd worden over eventuele arbeidsmogelijkheden.

9.4.5 Discretie

- Alle betrokkenen behandelen persoonlijke en vertrouwelijke informatie in stageverslagen, evaluaties en andere documenten met de gepaste discretie.
- Discretie is een belangrijk aandachtspunt in de attitudevorming van de leerling-stagiair.
- Alle documenten (schriften, verslagen, evaluaties) worden zorgvuldig bewaard en als het ogenblik daarvoor aanbreekt, onherkenbaar vernietigd.

9.5 Het volume van de leerlingenstage in de opleiding

Het volume van de leerlingenstage wordt door de reglementering niet opgelegd en ook niet begrensd. De school bepaalt het zelf. De leerlingenstage en de beroepsgerichte praktijk valt in de classificatie onder 'PV, Praktisch Vakken'.

De Afdeling TSO-BSO adviseert dat onderwijs wordt aangeboden als een project. De meerwaarde verbonden aan de leerlingenstage - leerlingenstage dient plaats te vinden in leeromgevingen, rijk aan leerervaringen - is bepalend voor het stagevolume. Deze meerwaarde is mede afhankelijk van interne en externe mogelijkheden van de school.
Intern: *'eigen uitrusting, infrastructuur en de organisatie van schoolleven in zijn totaliteit'*.
Extern: *'de contacten met en de mogelijkheden van de omliggende kandidaat-leerlingenstagegevers'*.

Het bereiken van de doelstellingen van de leerlingenstage primeert op de stageduur. Om deze doelstellingen te kunnen bereiken moet de leerling-stagiair zorgvuldig op de leerlingenstage voorbereid worden. Voor sommige studierichtingen, wordt de stageduur vastgelegd in overheidsreglementering die buiten de specifieke onderwijsregelgeving voor leerlingenstages valt: Koninklijke Besluiten, Europese Richtlijnen, enzovoort. Deze regelgeving moet gerespecteerd worden.

Recuperatie van weggefallen lesuren bij de organisatie van blokstages

De Afdeling TSO-BSO vindt dat lestijden AV en TV, die wegvallen door de organisatie van blokstage niet moeten gecompenseerd worden op voorwaarde dat de doelstellingen van het goedgekeurd leerplan worden afgewerkt, dat de school haar benadering hieromtrent duidelijk en concreet vermeldt in haar visie op de leerlingenstages en dat ze zich houdt aan het maximum van 1440 lesuren. Kiest de school toch voor inhalen van de lessen AV en TV, dan

mag dit niet resulteren in een zwaar theoretische periode, al dan niet op het einde van het schooljaar, waarin inhaallessen worden samengebracht.

9.6 Stagecoördinatie - Sta begeleiding

De Afdeling TSO-BSO beschouwt de leerlingenstage als een geïntegreerde vorming waarbij meerdere - zoniet alle vakken - betrokken worden. Leerlingenstage gaat samen met technische en praktische vorming en heeft bovendien algemeen vormende doelstellingen. Deze benadering van de leerlingenstages en de tendens om steeds meer projectmatig te werken hebben tot gevolg dat het onderscheid tussen TV en PV vervaagt. De toewijzing van de begeleidingsopdracht voor de leerlingenstages mag geen aanleiding geven tot weddenverlies van de leraar. Bij de overheid wordt erop aangedrongen dat de huidige anomalie met weddenverlies tot gevolg, bij de uitoefening van de begeleidingsopdracht, wordt opgeheven.⁶

Voor de coördinatie van de leerlingenstages moet de school kunnen beschikken over een omkadering die in verhouding staat met het volume van de georganiseerde leerlingenstages. Zonder voor degelijke stagebegeleiding te zorgen kan de school geen leerlingenstages organiseren. Bij de toewijzing van de begeleidingsopdracht aan de leraars moet rekening gehouden worden met de reële belasting ervan. Eens toegewezen moeten de uren daadwerkelijk gependeed worden aan de begeleiding van de leerling-stagiair. Leerlingen van het 1ste, 2de en 3de leerjaar van de 3de graad TSO en BSO en van de 4de graad BSO kunnen gelijktijdig op leerlingenstage gaan op voorwaarde dat de schoolorganisatie toelaat dat al de geplaatste leerling-stagiairs degelijk kunnen worden begeleid.

9.7 Afwijking van de organisatie van het schooljaar (dag-, week- en jaarbasis)⁷

9.7.1 Algemeen geldende voorwaarden bij de organisatie van leerlingenstages

De Afdeling TSO-BSO is van oordeel dat aanvragen tot afwijkingen op de organisatie van het schooljaar tot een verantwoord minimum moeten worden herleid.

De school moet met een zekere autonomie degelijke leerlingenstages - met inbegrip van degelijke stagebegeleiding - kunnen organiseren buiten de uren en lesdagen. Dit dient te gebeuren in samenspraak met de betrokken partijen en de lokale overlegorganen. De arbeidswetgeving moet bij de organisatie van leerlingenstages steeds gerespecteerd worden. Het is vanzelfsprekend dat dit ook geldt voor de wettelijke bepalingen inzake nacht- en zondagarbeid voor jongeren in het kader van de leerlingenstages. Alle leerlingenstages, die de school organiseert, moeten opgenomen worden in het algemeen stagedossier. Het volume van de effectieve leerlingenprestaties mag het maximum van 1440 uren per schooljaar niet overschrijden.

⁶ Met betrekking tot de opdrachten van coördinatie en de begeleiding van de leerlingenstages dienen alle statutaire zaken in een ander forum te worden besproken.

⁷ Inmiddels ontvingen wij de 'Gevolggeving van diverse Vlor-adviezen' (kenmerk 13CA/CD) van mevrouw Vanderpoorten 4-2-00 en de brief betreffende 'Nacht- en zondagarbeid voor jongeren in het kader van de leerlingenstages' (kenmerk ABR/16983/AW/BB) van de heer Gols, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid van 9-11-99. Bijlage 3.

9.7.2 Leerlingenstages die de school, buiten schooldagen en –uren, autonoom kan organiseren.

De Afdeling TSO-BSO stelt dat de school volgende leerlingenstages moeten kunnen organiseren zonder dat zij een toelating moet aanvragen bij het Departement Onderwijs:

- 1** Leerlingenstages voor alle studierichtingen volgens de uren van de betrokken sector, tussen 1 september en 30 juni, met volgende beperkingen:
 - geen leerlingenstages in de kerst- en de paasvakantie;
 - geen leerlingenstages op zaterdag en zondag;
 - geen leerlingenstages tussen 22 uur en 6 uur.

- 2** Leerlingenstages in de studierichtingen van de hotelscholen (studiegebied Voeding-hotel) en de studierichtingen van het studiegebied Toerisme buiten de reglementaire lesdagen en lesuren en dit om op het even welk tijdstip tussen 1 september en 31 augustus, onder de volgende voorwaarden:
 - leerlingenstages kunnen niet schooljaaroverschrijdend zijn;
 - het schoolorganisatorisch model waarborgt voor de leerling minstens 8 weken vakantie per schooljaar, waarvan 4 weken aaneensluitend in juli en / of augustus.

- 3** Leerlingenstage in de studierichting 'grime' tussen 1 september en 30 juni, ook tijdens het weekeinde, de nacht, de kerst- en de paasvakantie.

- 4** Leerlingenstages in het 3de jaar van de 4de graad ziekenhuisverpleegkunde en psychiatrische verpleegkunde, tussen 1 september en 30 juni tijdens het weekeinde en de nacht, mits volgende beperkingen:
 - geen weekeindstages en geen nachtstages tijdens de kerst- of paasvakantie
 - maximum drie keer een weekeindstage;
 - maximaal drie keer een nachtstage.

- 5** Inhaalstages in alle studierichtingen - het gaat dan om individuele regelingen - tussen 1 september en 30 juni, volgens de bepalingen van 9.7.2 punt 1) en volgens de dienstregelingen van de sector. Het is de directeur, in overleg met de klassenraad, die naar aanleiding van een langdurige afwezigheid beslist of een inhaalstage nodig is.

- 6** In de zomervakantie kunnen van maandag tot vrijdag, tussen 6 uur en 22 uur inhaalstages plaatsvinden. Dit kan echter enkel wanneer de delibererende klassenraad op 30 juni over te weinig gegevens beschikt ten gevolge een langdurende gewettigde afwezigheid van de leerling-stagiair tijdens de periode(n) van zijn leerlingenstage.

9.7.3 Leerlingenstages die de school, buiten schooldagen en -uren, kan organiseren mits een toelating van het Departement Onderwijs.

De Afdeling TSO-BSO stelt dat leerlingenstages bijkomend kunnen georganiseerd worden op voorwaarde dat hiervoor een toelating wordt toegekend door het Departement Onderwijs: leerlingenstages naar aanleiding van uitzonderlijke specifieke situaties, tussen 1 september en 30 juni, tijdens het weekeinde, de nacht, de kerst- en de paasvakantie.

9.7.4 Niet toegelaten leerlingenstages

De Afdeling TSO-BSO adviseert geen leerlingenstages toe te laten, die in de zomervakantie georganiseerd worden als herkansing.

9.7.5 Vermeldingen in het schoolreglement

De school zal in haar schoolreglement duidelijk aangeven welke leerlingenstages buiten de gewone lessen en lesdagen kunnen worden georganiseerd. Afhankelijk van de door de school georganiseerde studierichtingen, kan het gaan om:

- 1) Klassikale regelingen voor alle studierichtingen volgens de uren van de sector.
- 2) Klassikale regelingen voor de studierichtingen van de *'Hotelscholen'* en de studierichtingen van het studiegebied *'Toerisme'*.
- 3) Klassikale regelingen voor de studierichting *'Grime'*.
- 4) Uitzonderlijke klassikale regelingen voor alle studierichtingen, enkel in specifieke situaties.
- 5) Individuele regelingen, met name inhaalstages, ten gevolge van langdurige afwezigheid.

9.8 Verbreking van de leerlingenstageovereenkomst

De Afdeling TSO-BSO vindt dat de opschorting en/of verbreking van de leerlingenstageovereenkomst door de stagegever of de school, om welke reden dan ook, steeds schriftelijk moet gebeuren. De school dient zo snel mogelijk een nieuwe stageplaats toe te wijzen. In afwachting zorgt zij voor een activiteit op school, analoog aan de leerlingenstage, waarbij dezelfde doelstellingen worden nagestreefd.

9.8.1 Verbreking van de leerlingenstageovereenkomst door de stagegever

De stagegever kan de leerlingenstageovereenkomst verbreken bij wangedrag of bij zware inbreuken tegen het stagereglement vanwege de leerling-stagiair. Ook bij herhaalde ongewettigde afwezigheid of bij de 'opzettelijke' veroorzaking van zware schade door de leerling-stagiair, kan de stagegever de overeenkomst verbreken. Overmacht en gebrek aan stagebegeleiding vanwege de school kunnen eveneens aanleiding geven tot verbreking van de leerlingenstageovereenkomst door de stagegever.

9.8.2 Opschorting en/of verbreking van de leerlingenstageovereenkomst door de school

De directeur van de school kan, op eigen initiatief of op vraag van de stagebegeleider de leerlingenstageovereenkomst opschorten bij zware inbreuken van de stagegever tegen het stagereglement, wanneer de fysieke of geestelijke gezondheid van de leerling-stagiair gevaar loopt en wanneer de leerlingenstage inefficiënt of onnuttig is. Gebrek aan begeleiding door de stagementor kan ook aanleiding geven tot opschorting van de leerlingenstageovereenkomst. Na opschorting beslist de directeur over het al dan niet verbreken van de leerlingenstageovereenkomst.

9.8.3 Verbreking van de leerlingstageovereenkomst door de leerling-stagiair

De Afdeling TSO-BSO gaat akkoord met de regeling dat de leerling-stagiair leerlingstageovereenkomst niet eigenmachtig kan verbreken.

10 Juridische aandachtspunten bij de leerlingstages⁸

10.1 Het statuut van de leerling-stagiair

De leerling-stagiair behoudt het statuut van leerling tot het einde van zijn studies. Juridisch blijft hij ressorteren onder de onderwijsinstelling waar hij ingeschreven is. Voor de toepassing van sommige reglementeringen wordt hij echter gelijkgesteld met de werknemers. Het is precies dat tweevoudig statuut dat de juridische situatie van de leerling-stagiair zo complex maakt.

10.2 De arbeidswetgeving van toepassing op de leerling-stagiair⁹

De leerling-stagiair valt 'als persoon, die anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, arbeid verricht onder het gezag van een ander persoon' onder de toepassing van de wetten uit de arbeidswetgeving. Wat die gelijkschakeling betreft treedt de stagegever op als werkgever. Voor de gecoördineerde wetten betreffende de schadeloosstelling voor beroepsziekten werd het toepassingsgebied kosteloos uitgebreid tot leerlingen en studenten.

10.2.1 De wet op de instelling van de arbeidsreglementen, de wet op de CAO's en Paritaire Comités, de Arbeidswet en de wet betreffende de feestdagen.

Deze wetten zijn van toepassing op de leerling-stagiair, met uitzondering van de elementen die eigen zijn aan de arbeidsovereenkomst. Zo vinden bijvoorbeeld de bepalingen die betrekking hebben op het loon van de werknemer geen toepassing in de leerlingstages.

De wet op de arbeidsreglementen van 8 april 1965 handelt over de verplichting van het arbeidsreglement, de inhoud, de opstelling en de wijziging ervan, de bekendmaking, het toezicht, de opgelegde straffen en strafbepalingen.

De wet van 5 december 1968 handelt over collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Deze regelen de rechten en plichten van werkgevers en werknemers en worden opgesteld door een paritair orgaan. Een paritair orgaan (nationale arbeidsraad, paritair comité of paritair subcomité) is samengesteld uit een gelijk aantal vertegenwoordigers uit de werkgevers- en werknemersorganisaties en heeft o.a. ook de opdracht geschillen tussen werkgevers en werknemers te voorkomen of bij te sturen.

De arbeidswet van 16 maart 1971 regelt o.a. de arbeidsduur, zondagrust, nachtarbeid, kinder- en jongerenarbeid, zwangerschapsrust.

De wet betreffende de feestdagen van 4 januari 1974 en het bijbehorende K.B. van 18 april 1974 regelen het verbod van tewerkstelling op 10 feestdagen.

⁸ Bijlage 4, lijst van aanvullende informatie.

⁹ Zie Vlor document TSO-BSO/WGSTAGETSO-BSO/HDE/DOC/017

10.2.2 Wet betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk

Deze wet dateert van 4 augustus 1996. Het begrip welzijn wordt gedefinieerd als 'het geheel van factoren betreffende de omstandigheden waarin arbeid wordt verricht'. Deze omstandigheden hebben betrekking op:

- de arbeidsveiligheid;
- de bescherming van de gezondheid van de werknemer op het werk;
- de psycho-sociale belasting veroorzaakt door het werk;
- de ergonomie;
- de arbeidshygiëne;
- de verfraaiing van de arbeidsplaatsen;
- de maatregelen van de onderneming inzake leefmilieu.¹⁰

Aansluiting van de bepalingen van de welzijnswet op de preventieve jeugdgezondheidszorg

De preventieve en curatieve activiteiten van 'Kind en Gezin', van 'Jeugdgezondheidszorg' en van 'Het welzijn van de werknemer bij de uitvoering van het werk' volgen elkaar chronologisch op. Wellicht kunnen ze inhoudelijk beter op elkaar afgestemd worden.

Vóór de leerplicht worden kinderen reeds levenslang beschermd tegen kinkhoest, meningitis en sinds vorig jaar ook tegen hepatitis B. Zij worden tijdelijk beschermd tegen difterie en tetanus (volgens de bepalingen van het Vlaams vaccinatieschema).

Het medisch schooltoezicht volgt eveneens het Vlaams vaccinatieschema. Dit betekent dat de gevaccineerde leerlingen - met toestemming van de ouders - ook levenslang beschermd zijn tegen polio, mazelen, rubella, en bof. Dat zij genieten van het opvolgvaccin tegen tetanus en difterie, dat hen beschermt tot de leeftijd van 25 jaar en dat de 12 jarigen vanaf het schooljaar 1999-2000 ook levenslang beschermd zijn tegen hepatitis B.

In het arbeidsgeneeskundig toezicht gaat de aandacht voor vaccinatie en preventie voornamelijk naar tetanus, hepatitis B en TBC met volgende risico criteria:

Criterium voor tetanus	Aanraking met grond	Vaccinatie om de 5 jaar
Criterium voor hepatitis B	Aanraking met bloed	Éénmalige vaccinatie
Criterium voor TBC	Aanraking met de TBC-bacil	Jaarlijkse cuti-test en opvolging

De Afdeling TSO-BSO vestigt de aandacht op de risico's van tetanus (+ difterie), hepatitis B en TBC. Het is aangewezen alle leerlingen tijdig te beschermen. Het maakt deel uit van de preventieve gezondheidszorg, één van de domeinen van de CLB's.¹¹

- Dit kan perfect wanneer voor tetanus (+ difterie) het Vlaams vaccinatieschema gevolgd wordt en wanneer leerlingen ouder dan 25 jaar een nieuwe vaccinatie krijgen.
- Voor hepatitis B biedt de inhaal - preventiecampagne van het Vlaams vaccinatieschema hier een oplossing (zie hoger). Er blijft echter nog een groep die nu niet systematisch wordt ingeënt (2 tot 11 jaar en vanaf 13 jaar). Deze groep wordt de volgende jaren weliswaar stelselmatig steeds kleiner.
- Voor TBC is het aangewezen bij de risicogroepen (kansarmen, kinderen en jongeren uit risicolanden, illegalen en asielzoekers) en bij de leerling-stagiairs in verzorgende en paramedische studierichtingen en leerling-stagiairs in medische laboratoria jaarlijks een TBC

¹⁰ 'De wet van 4 augustus 1996, Het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk.' Art.4.

¹¹ Het CLB zal vanaf 1 september 2000 de bestaande centra PMS (psycho - medisch - sociaal centrum) en MST (centrum voor medisch schooltoezicht) omvatten.

screening te doen. Ook dient er preventief gereageerd te worden wanneer er zich ziektegevallen voordoen.

De Afdeling TSO-BSO vestigt ook de aandacht op het risico dat de leraar op school en tijdens de begeleiding van de leerlingenstage loopt. De bescherming van leraars inzake arbeidsgeneeskundig toezicht wordt eveneens geregeld door de Welzijnswet en haar uitvoeringsbesluiten. De school moet in deze beschouwd worden als werkgever. Voorbeelden van risico's voor de leraar-stagebegeleider zijn:

Tetanus	Door aanraking met grond	Leraar land- en tuinbouw
Hepatitis B	Door aanraking met bloed	Leraar verzorging en verpleging
TBC	Door aanraking met de TBC-bacil	Leraar labo, verzorging, verpleging

De welzijnswet toegepast op de leerling-stagiair

De gelijkstelling van de leerling-stagiair met een werknemer, heeft in de praktijk als gevolg dat de stagegever zal instaan:

- voor de bescherming van de veiligheid en de gezondheid van de leerling-stagiars en de preventie van beroepsrisico's en dus voor een arbeidsgeneeskundig onderzoek van de leerling-stagiars;
- voor de informatie over en de opleiding voor de veiligheids- en gezondheidsaspecten van de arbeidspost;
- voor de terbeschikkingstelling van werkkledij en van de persoonlijke beschermingsmiddelen en het gebruik ervan.

Enerzijds wordt de wet nog niet overal toegepast, anderzijds worden er controles uitgevoerd door de inspectie van het Ministerie van Arbeid en Gelijke Kansen.

De Afdeling TSO-BSO heeft op 24 september 1999 in haar deeladvies¹² gevraagd gesprekken aan de gang te brengen tussen de bevoegde overheden (Arbeid en Gelijke Kansen, Federaal enerzijds; en Onderwijs en Vorming, Vlaamse Gemeenschap anderzijds) en in afwachting hiervan een gedoogbeleid in acht te nemen.¹³

Het geneeskundig toezicht

De Afdeling TSO-BSO vindt dat elke leerling-stagiair, ongeacht zijn leeftijd, beschermd moet worden. De leerling-stagiars, ouder dan 21 jaar, worden onderworpen aan het arbeidsgeneeskundig toezicht volgens de regels opgenomen in de Welzijnswet en haar uitvoeringsbesluiten. Voor leerling-stagiars, jonger dan 21 jaar is de wetgeving strenger en dienen de bepalingen van het 'Koninklijk Besluit betreffende de bescherming van de jongere op het werk' van 3 mei 1999 te worden toegepast.¹⁴

De Afdeling stelt voor om het bestaande CLB-medisch dossier van de leerling-stagiair, dat gericht is op de algemene en preventieve gezondheidszorg, voor te leggen aan de arbeidsgeneesheer. Een consultatie van de leerling-stagiair bij de arbeidsgeneesheer blijft steeds noodzakelijk maar daarom moeten niet alle onderzoeken dubbel gedaan worden. Het is wellicht ook nuttig dat elke sector een overzicht opmaakt over de specifieke aandachtspunten van het arbeidsgeneeskundig onderzoek.

¹² Het eerder uitgebrachte deeladvies wordt toegevoegd als bijlage 1.

¹³ Inmiddels ontvingen wij 'Gevolggeving van diverse Vlor-adviezen' (kenmerk 13CA/CD) van mevrouw Vanderpoorten 4-2-2000.

¹⁴ Codex, Titel VIII, hoofdstuk II 'Bijzondere werknemerscategorieën en werksituaties'.

Naar analogie met het arbeidsgeneeskundig onderzoek voor studentenarbeid stelt de Afdeling TSO-BSO voor om bij de leerlingenstages dezelfde werkwijze te hanteren na het eerste arbeidsgeneeskundig onderzoek:¹⁵

"Indien dat dossier bestaat moet de arbeidsgeneesheer erom verzoeken dat het naar zijn eigen dienst zou worden overgemaakt tenzij hij het ongelegen oordeelt. Indien de arbeidsgeneeskundige dienst die het dossier in bezit heeft verkiest het te houden, verzoekt de arbeidsgeneesheer die dienst er, in voorkomend geval, om hem, overeenkomstig van artikel 146septies, al de stukken van dat dossier die hij verlangt in te kijken, te lenen of hem er een afschrift van te bezorgen."

In een brief, d.d. 25 oktober 1999, stelde het Permanent secretariaat van de Vlor aan de Serv de vraag of de sectorale fondsen bereid zijn tussen te komen in de kosten verbonden aan het verplicht arbeidsgeneeskundig onderzoek.

Veiligheid en gezondheid

De Afdeling TSO-BSO stelt dat de zorg om veiligheid en gezondheid van de leerling-stagiair altijd en overal aanwezig moet zijn en dat alle betrokkenen hierin hun verantwoordelijkheid moeten opnemen. De school moet instaan voor de algemene veiligheids- en gezondheidsopleiding. Ze loopt als rode draad doorheen de volledige beroepsopleiding. Een motiverende initiatie, bijvoorbeeld een veiligheidsnamiddag bij het begin van het schooljaar, met medewerking van mensen uit de sectoren, voor alle leerlingen van het TSO en het BSO, kan daarvoor een goede aanzet zijn. De leerling-stagiairs moeten aangepaste informatie krijgen over de veiligheidsreglementering voor jongeren en over de sector waarin ze leerlingstage zullen lopen. Ook moeten de jongeren informatie krijgen over de vereisten die op het vlak van veiligheid worden gesteld aan jonge werknemers. Het VCA¹⁶ attest 'Basisveiligheid' is hiervan een voorbeeld voor sectoren als 'Bouw' en 'Koeling en warmte' en kan onderdeel zijn van deze rode draad in de schoolse opleiding. (Het wordt momenteel reeds vereist in de chemische en petrochemische nijverheid, bij elektriciteitsproductie, in de metallurgie...)

De specifiek op de arbeidspost van de leerling-stagiair gerichte veiligheidsopleiding zal door de stagegever worden verzorgd. De stagegever onthaalt normalerwijze de leerling-stagiair zoals een nieuwe werknemer, eventueel met een procedure aangepast aan de maturiteit van de leerling-stagiair en de geplande stageactiviteiten. Ook kennisname van het arbeidsreglement behoort bij het onthaal. De stagementor vult de veiligheidsinstructie aan op de arbeidspost en controleert nauwgezet of de leerling-stagiair zijn beschermingsmiddelen gebruikt. De leerling-stagiair moet er zich van bewust zijn dat het naleven van de veiligheids- en gezondheidsinstructies voor hemzelf en voor de anderen van fysiek belang is en dat het bovendien een belangrijk punt zal zijn in de evaluatie van zijn arbeidsattitudes.

Werkkleding en beschermuitrusting

De Afdeling TSO-BSO meent dat, om de kosten voor de stagegever te drukken, de leerling-stagiair op leerlingstage de kleding en beschermingsuitrusting die hij ook al op school draagt kan gebruiken, voor zover die conform zijn aan de voorschriften die gelden voor de

¹⁵ Citaat uit het A.R.A.B Medisch toezicht over de werknemers, Artikel 125 § 3, met verwijzing naar A.R.A.B. Medisch dossier, Artikels 146^{quinquies} tot 146^{decies}

¹⁶ 'Veiligheid Checklist Aannemers' is een veiligheidsbeheerssysteem. Het 'VCA attest basisveiligheid' kadert in het beheerssysteem en is een opleiding + examen, verplicht voor de operationelen en leidinggevenden.

arbeidspost. De stagegever zorgt voor de beschermingsmiddelen, specifiek aan de arbeidspost en waakt over het consequent gebruik ervan.

De welzijnswet toegepast op de leerlingen op school

Op dit ogenblik zijn bepaalde aspecten van de Welzijnswet, namelijk *'de persoonlijke beschermingsmiddelen'* en *'het arbeidsgeneeskundig onderzoek'*, nog niet in voege voor leerlingen, die binnen de school een vorm van arbeid verrichten.¹⁷ Bovendien moet voor deze leerlingen nog bepaald worden wie de financiële lasten draagt voor deze preventiemaatregelen.¹⁸ De Afdeling vindt deze toepassing even noodzakelijk. Ze wijst erop dat de kosten hieraan verbonden onmogelijk door de scholen kunnen gedragen worden zonder dat aan hen extra middelen worden toegekend.

In dit kader verdient het aanbeveling om per sector te beslissen voor welke studierichtingen het aangewezen is ook voor de normale schoolactiviteiten het preventief geneeskundig onderzoek van het CLB systematisch aan te vullen met een voorbereidend arbeidsgeneeskundig onderzoek. Per studierichting kunnen belangrijke aandachtspunten worden gevolgd (specifieke allergie, evenwichtproblemen, rugklachten, kleurenblindheid.....). Ook bij de studiekeuze van de leerling zijn deze medische aandachtspunten belangrijke gegevens.

10.2.3 Gecoördineerde wetten betreffende de schadeloosstelling voor beroepsziekten

Het recht op vergoeding voor beroepsziekten is voorbehouden aan de werknemers die door hun arbeid onderworpen zijn aan de sociale zekerheid. Sedert 1978 vallen echter ook leerlingen en studenten onder de beroepsziektewet. In tegenstelling tot de werknemers betreft het een kosteloze bescherming: noch van de studenten, noch van de onderwijsinstelling wordt enige bijdrage vereist.

10.3 Verzekeringen

De Afdeling TSO-BSO adviseert dat alle partijen, betrokken bij de leerlingenstage, sluitend moeten worden verzekerd. Om te kunnen genieten van de afgesloten verzekeringen, dient de onderwijsregelgeving steeds strikt te worden gevolgd.

De schoolpolis moet volgende rubrieken bevatten:

- Burgerlijke aansprakelijkheid voor directie, leraars en leerlingen;
- Lichamelijke ongevallen voor leerlingen;
- Rechtsbijstand voor directie, leraars en leerlingen.

Het begrip 'schoolleven' zal zo ruim mogelijk omschreven worden in de polis, met inbegrip van de leerlingenstages in binnen- en buitenland en met een duidelijke vermelding van de 'niet verzekerde gevallen'.

Specifiek voor de leerlingenstage is het noodzakelijk dat de school twee polisuitbreidingen afsluit.

1) De polis 'Toevertrouwde goederen'. Deze dekt de materiële schade die de leerling-

¹⁷ K.B. tot wijziging en opheffing van diverse bepalingen van het A.R.A.B. van 27 maart 1998 (art. 2).

¹⁸ K.B. betreffende het beleid inzake 'welzijn' van de werknemers bij de uitvoering van hun werk van 27 maart 1998 (art. 16).

stagiair onopzettelijk veroorzaakt op de stageplaats.

2) De polis 'Omnium opdrachten'. Deze verzekert materiële schade aan de wagen van de stagebegeleider. De premie hiervoor wordt berekend op kilometerbasis en de polis dekt de resterende materiële schade aan het voertuig, na tussenkomst van eigen verzekeringen. Er moeten evenwel sluitende afspraken gemaakt worden tussen de directie en het personeel van de school over de franchise die op de polis rust en over het maximum verzekerde bedrag.

Van de kant van de stagegever is het noodzakelijk dat hij een 'Exploitatieverzekering' heeft die de 'extra-contractuele verantwoordelijkheid' dekt. Deze polis dekt de schade veroorzaakt door activiteiten, behorend tot de uitbating (art. 1382 t/m 1386 van het Burgerlijk Wetboek). Volgens de Afdeling TSO-BSO is het Koninklijk Besluit van 1934 betreffende 'Verzekeringen tegen ongevallen, die zich voordoen in de laboratoria van de technische scholen' onvolledig, onlogisch en verouderd. Het is aan herziening toe. In het kader van de gelijkstelling van de leerling-stagiair aan de werknemer voor verschillende wetten is het vanzelfsprekend dat er met de betrokken overheid eveneens een wettelijke oplossing wordt gezocht voor de verzekering van een 'arbeidsongeval' dat de leerling-stagiair of een leerling op school kan overkomen.

In analogie met de gecoördineerde wetten betreffende de schadeloosstelling voor beroepsziekten lijkt 'de kosteloze uitbreiding van de arbeidsongevallenverzekering naar de leerling en studenten die door de aard van hun opleiding blootgesteld zijn aan het risico van een arbeidsongeval' de meest aangewezen oplossing.

Een andere oplossing bestaat erin dat de school haar verzekering uitbreidt naar arbeidsongevallen in de praktijklessen en op de leerlingenstage. Dit brengt echter een aanzienlijke premieverhoging van de schoolverzekering mee.

10.4 Het recht op informatie van de leerling-stagiair en zijn ouders.

De Afdeling TSO-BSO vindt dat de leerling-stagiair en zijn ouders volledig moeten ingelicht worden over het tweevoudig 'Statuut van de leerling-stagiair', de 'toepassing van de arbeidswetgeving op de leerling-stagiair' als gelijkgestelde aan de werknemer en 'situatie waarin de leerling-stagiair verkeert op het vlak van de verzekering'.¹⁹

10.5 Financiële vergoedingen

10.5.1 Begeleidingskosten

De Afdeling TSO-BSO wijst erop dat alle kosten, die de stagebegeleider maakt naar aanleiding van de begeleiding van de leerling-stagiairs, vergoed moeten worden door de inrichtende macht. Naast verplaatsingskosten zijn er bijvoorbeeld ook kosten voor telefoon, fax en briefwisseling. De kosten gemaakt voor de verplaatsingen zullen berekend worden volgens het 'Koninklijk Besluit van 18 januari 1965 houdende algemene regeling inzake reiskosten'.

¹⁹ De 3 inlichtingenfiches over de leerlingenstages 'Statuut van de leerling-stagiair', 'Verzekeringen' en in de marge 'Overeenkomst voor de tewerkstelling van studenten' worden opgemaakt met de bedoeling de betrokkenen volledig en overzichtelijk te informeren.

10.5.2 Kosten gemaakt door de leerling-stagiair

De Afdeling TSO-BSO adviseert om bij de keuze van de stageplaatsen rekening te houden met de verplaatsingskosten. Deze vallen ten laste van de leerling-stagiair. De school zal hieromtrent klaarheid scheppen in haar visie op de leerlingenstages.

11 Advies

Op basis van de gegevens uit de 4 werkgroepen en 13 commissies bereidde de 'Werkgroep Stage TSO en BSO' - in opdracht van de Afdeling TSO-BSO - het '*Advies betreffende Leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs TSO en BSO*' voor.

Dit advies bundelt de algemene aspecten van de stageproblematiek in de studierichtingen van het beroeps- en het technisch secundair onderwijs. Het advies bevat eveneens twee eerder uitgebrachte Deeladviezen.²⁰ Deze handelen over '*Knelpunten met betrekking tot de leerlingenstages*' en '*Begrippenkader met betrekking tot de leerlingenstages*'. Het advies over de algemene aspecten zal later aangevuld worden met specifieke adviezen.

In haar vergaderingen van 28 januari, 24 maart en 19 mei besprak de Afdeling TSO-BSO dit advies. In haar vergadering van 19 mei 2000 bracht zij aansluitend op de bespreking ervan unaniem voorliggend advies uit, dit in aanwezigheid van 18 stemgerechtigde leden.

Secretaris: Luc Van Paemele

Voorzitter: Louis Jacobs

OVERZICHT VAN DE BIJLAGEN

Bijlage 1

Deeladvies betreffende de leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs TSO en BSO '*Knelpunten met betrekking tot de leerlingenstages*'.

Bijlage 2

Deeladvies betreffende de leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs TSO en BSO '*Begrippenkader met betrekking tot de leerlingenstages*'.

Bijlage 3

'Gevolggeving van diverse Vlor-adviezen' (kenmerk 13CA/CD) van mevrouw Vanderpoorten 4-2-00 en de brief betreffende 'Nacht- en zondagarbeid voor jongeren in het kader van de leerlingenstages' (kenmerk ABR/16983/AW/BB) van de heer Gols, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid van 9-11-99.

Bijlage 4

Lijst van aanvullende informatie bij '*Hoofdstuk 10. Juridische aandachtspunten*' van het advies betreffende de leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs TSO en BSO.

²⁰ Als bijlagen 1 en 2.